

לישראל ברכות ותפלות קדושות⁽²⁰⁾ והבדלות, ואם כן, מה מקום יש למחלוקת זו, והרי נחזי היכן תקון להבדלה?⁽²¹⁾

אמר ליה רבי יוחנן: בתחלה כשעלו מן הגולה והיו עניים, ולא היה ביכולתם לקנות יין, קבעו אנשי כנסת הגדולה את ההבדלה בתפלה, ולאחר שהעשירו ויכלו לקנות יין, בטלו את ההבדלה שבתפלה וקבעו על הכוס של יין⁽²²⁾ ובאותו זמן נשתכחה תקנת עזרא שקבעה בתפלה, ולאחר מכן, שוב העניו ולא היתה ידם משגת לקנות יין, וחזרו וקבעו בתפלה, ואז נחלקו היכן נקבעה

בתחילה.⁽²³⁾

והם אמרו: כשחזרו וקבעו בתפלה – המבדיל בתפלה, אם יש לו אפשרות להשיג כוס יין, לכתחילה צריך שיבדיל גם על הכוס!⁽²⁴⁾

איתמר נמי, אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות, קדושות והבדלות, בתחלה קבעו להבדלה בתפלה, העשירו, קבעו על הכוס, חזרו והעניו, קבעו בתפלה, והם אמרו: המבדיל בתפלה, צריך

אין פגיעה בשמו יתברך, אלא שבהגתינו נראה כחילול ה', ונמצא שהנקמה היא לקדש את ה' כפי השגתינו, וכולה חסד עמנו שמלמדנו קידוש שמו.

20. במנחת חנוך [לא] העיר שמכאן יקשה לכאורה על דעת החינוך והרמב"ם שקידוש דאורייתא, וביאר כי אע"פ שהחיוב מה"ת, רבנן תקנו את נוסח הקידוש ומקום הזכרתו, וכעין שכתב הב"י [קפז] לגבי ברכת המזון. והמג"א [רעא א] ושאגת אריה [ס] הקשו מכאן לרשי [נזיר ד א] שנקט שהבדלה על יין מה"ת, עיי"ש, וראה הערה 33.

21. הריטב"א כתב שלא מצינו שיקשו כן על תקנה אחרת, כי יתכן שנשכחו פרטיה ומסורתה, ולכן תמהו כן רק על הבדלה שישנה כל שבוע ולא מסתבר שנשכחה מסורת, וראה הגהות מהר"ץ חיות.

22. הצ"ח ביאר שבקידוש קבעו מתחילה גם בתפלה וגם על הכוס, משום שאפילו עני חייב לאכול פת בשבת, ואם לא יקדש על היין יקדש על פת, אך הבדלה אינה על הפת, וראה הערה

24.

ובראש יוסף כתב שבקידוש חוזר לראש אף שיכול לאומרו על הכוס, ושלא כהבדלה, שאם יכול לאומרה על כוס אינו חוזר בתפלה, כי מתחילה תקנוה רק בתפלה, וכשהעשירו קבעו רק על כוס, ואף לבסוף נשאר דינה שדי בהבדלה על כוס, אך קידוש מתחילה נקבע בתפלה ועל כוס, ולכן אין הכוס מועילה במקום התפלה.

והטעם לחלק ביניהם, משום שקידוש הוא הזכרת שבת, ושייך בתפלה ועל הכוס, אך הבדלה, כיון שכבר הבדיל ויצאה שבת, לא שייך שיבדיל שוב [כמבואר בהערה 29].

23. הרמב"ן בספר תורת האדם כתב שהבדלת מוצ"ש שחל בט' באב אינה צריכה תשלומין, שלא נתחייב אותו מוצ"ש בהבדלת כוס, כי כיון שהבדלה על הכוס מטולטלת היא בין עניות לעשירות אין לך עניות גדול מלילי ט' באב שכל ישראל עניים מרודים הם, ולפיכך אינה מחוייבת בתשלומין, וראה נידון רחב בזה בראשונים לפסחים [קז א].

24. בפשטות נראה שנשאר חיוב הבדלה על